

A. Christiani dicimus: Pater noster qui es in caelis, Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum, &c. Alio qui in seipso Deus nec obscurus est, nec ad terram prostratus, sed illustrissimus pariter & altissimus ita ut nec illustrior, nec sublimior reddi queat. Examinemus conscientias nostras, quid nos vr̄at potissimum, dum contra reprobos mente accendimur. *Math. 6.*

Iudex terra. Ebraicè est, *iudicans terram.* Non solum potestas iudicandi Deo datur, sed & ipsum iudicandi opus: non solum potestate, sed & iudicando iudex est. Notemus ergo. Primum, Deum esse iudicem terræ, & iudicare etiam. Deinde, vltionem competere iudici. Iudices non sumus, ergo nos ipsi vlcisci non debemus. Iudices terræ huius, de quibus Psal. 2. ministri illius sunt, ideoq; ipsorum est de malis sumere, vindictam. Vide Rom. 13. Tertiò, vltionem non debere mensuram & æquitatem iustitiæ excedere. Est enim, ut hîc videmus, annexa iudicio, non tyrannidi, vel iræ temeritati, secundum quam caro nostra ad vlciscendum prona est. Hinc leges illæ: Dentem pro dente, oculum pro oculo, &c. *Obs. 3.* *Exod. 21.*

Redde talionem superbis. Obseruemus hîc obiter. 1. Quod Ebræ. dicit *נפש*, quod sonat, si inter preteris, *Reduc.* Ergo quæ mala facimus, ad nos perinde atq; sementis ad fatorem redeunt. Est reditus quidam operum nostrorum, nisi mentis nostræ immutatione impediatur. Redibunt ad nos bona nostra opera, nisi ad malitiam auertamur: redibunt mala, nisi resipiscentes immutemur. Vide Ezech. 18. Reditum hunc operum nostrorum esse in manu Dei. 2. Non simpliciter dicit, *Reddatur:* sed, *Redde talionem superbis.* Opprimuntur pauperes, qui talionem reddere non possunt: oppressores sunt potentes, vel potentiorum fauore defenduntur. Verum qui hic inducitur *Deus vltionum & iudex terra,* is demum est, qui omnium potest facillimè quibusuis potentibus *reddere talionem.* Proinde nemo potēs, dum tenues opprimit, securus sit, nemo pauper desperet. Vide in commentarijs nostris super septimum caput Matthæi ibi: *Qua mensura.* *Obs. 4.*

Talionem. Ebr. *גמול* 3. Non simpliciter dicit, *Redde:* sed, *Redde talionem.* Hæc est æquitas iudicij, secundum illud *Matth. 7. Qua mensura, &c.*

Superbis. 4. Non est præter rationem, quòd eos *superbos* vocat, contra quos vltionem diuinam implorat. Scit enim Deum parcere humilibus, & resistere superbis: nec tam delicta mortalium, quam superbiam & arrogantiam punire. Ne terreamur igitur, quando impios non solum delinquentes, sed simul etiam superbire & arrogantes esse videmus.

- 3. *Vsquequò impij Domine? vsquequò impij exultant?*
- 4. *Effutiunt & loquuntur superba, iactant se omnes operatores iniquitatis.*
- 5. *Populum tuum Domine conterunt, & hereditatem tuam adfligunt.*
- B 6. *Viduam & aduenam occidunt, & pupillos interimunt.*
- 7. *Et dicunt, Non videt Dominus, nec intelligit Deus Iacob.*

Loquentur superba. Ebr. *ידברו עתה* Græcus sic: *καλῶς οὖν ἀδύναμι:* id est, *Loquentur iniustitiam.* Significat autem *עתה*, graue, sorte ac durum, ut possis reddere: *Loquentur dura & grandia, loquentur dira & minacia & violenta.* Chaldæus vertit: *גוררין גוררין*: id est, *Loquentur blasphema, vel probrosa.* Hier. legit: *Loquentes antiquum:* eò quòd dictio *עתה*, aliquando *inueteratum* significat. Felix sic: *Loquentur elatum.* Recentiores quidam sic: *Fabulantur.* Pagninus: *Loquentur dura.* Reliqua nihil habent obscuri.

Vsquequò impij Domine? Post vltionis implorationem querelas subiicit, quibus grauer satis de impiorum hominum tripudio, arrogantia, crudelitate & dementia queritur. Versus tertius animum exprimit impatientiæ affectu tentatum. Videbantur impij perpetuò absq; vllò modo & fine exultantes, arrogantes, crudeles, & dementes futuri. vnde in has voces erumpit, dicens: *Vsquequò impij Domine, vsquequò impij exultant?* quo spiritu etiam sequentia ad hunc modum legenda videntur: *Vsquequò effutiunt & loquuntur superba? Vsquequò iactant se omnes operatores iniquitatis? Vsquequò populum tuum Domine conterunt, & hereditatem tuam adfligunt? Vsquequò viduam & aduenam occidunt, &c.* Non enim minus vrebatur animum pium, quòd malitiæ huius nullus apparebat finis, quàm quòd in præsentia agebatur ab impijs: id quòd particulæ huius, *Vsquequò impij Domine,* ingeminatio satis declarat. Queritur deinde primùm de eo, quòd tripudiant, triumphent & exultent in malis suis. Et huc etiam pertinent, quæ versu 4. subiicit, dicens: *Effutiunt & loquuntur superba, &c.* quibus verbis de arrogantia, insolentia & fastu eorum queritur. Est enim arrogantis animi & elati, grandia tonare, ac sine metu effutire, se sequi passim iactare. Consequenter, quoniam eos versu 4. *operatores iniquitatis* vocauit, versu 5. ut declararet, quænam mala & iniqua operentur, de violentia & crudelitate eorum queritur, dicens: *Populum tuum Domine conterunt, & hereditatem tuam adfligunt.* Emphasis in eo est, quòd non simpliciter dicit, *Populum ac subditos conterunt:* sed, *Populum tuum Domine, & hereditatem tuam conterunt & adfligunt.* Sicut & sequens versus sextus notanter *viduas, aduenas & pupillos occidi ab illis* queritur, poterat in genere dicere: *Et infantes occidunt.* Credibile est eos non solum viduas, aduenas & pupillos occidisse, sed & reliquos tenuiores. Verum ut immanitatem eorū taxet, *viduarum, aduenarum & pupillorum* meminit: quòd genus hominum apud omnes mortales, modò humanos, commiserationem meretur: vnde & Israëliti toties sunt à Deo commendati.

Versu 7. impietatem malorum omnium radicem exprimit, dicens: *Et dicunt, Non videt Dominus, nec intelligit Deus Iacob.* Ore hoc non dicebant, sed corde & opere. Significat eos absq; vllò timore Dei oppressisse pauperes: id est, non proposuisse Deum ante conspectum suum, sed quasi in absentia Dei, sicut serui mali ac nequam solent confidenter ac securè tyrannidem exercuisse. *Vers. 7.*

Vsquequò impij Domine, vsquequò impij? Notemus hîc, sicut & in alijs similibus locis, quomodo animos piorum vr̄at & cruciet, quòd impijs non modò tantùm à Deo, sed tam diu etiam permittitur. *Obs. 5.*

Oo Admi.